

پایان نامه نویسی آسان

مؤلف:

دکتر اکبر سلیمی

سال ۱۳۹۸

مقدمه مولف

روش تحقیق یک درس مهارتی است. و علاوه بر اینکه خود یک علم محسوب می‌شود در سایر علوم نیز بکار گرفته می‌شود. بنابراین از جایگاه و اهمیت خاصی در دوران تحصیل بویژه در مقاطع تحصیلات تکمیلی دارد. دانشجویان مقاطع تحصیلات تکمیلی بیشتر از سایرین با آن سروکار دارند. چرا که علاوه بر برخی کارهای اختیاری، تکالیف اجباری مثل پایان‌نامه نویسی را از این بابت بر عهده دارند.

در سالیان اخیر که اسناد بالادستی، سیاست‌گذاری‌ها، تدابیر و رویکردهای ملی به سمت توجه بیشتر به پژوهش معطوف گردیده‌است اهمیت، کاربرد و ارزش روش تحقیق هم آن نسبت به گذشته دو چندان شده‌است. در راستای این موضوع اساتید فرهیخته این علم در دانشگاهها و موسسات علمی کتاب‌های روش تحقیق زیادی هم از نظر تعداد و هم از جهت کیفیت ارائه کرده‌اند. کتب تالیفی روش تحقیق مذکور هرچند از دیدگاههای گوناگون و در حوزه‌های مختلف نوشته شده و در دسترس می‌باشد لیکن اغلب قریب به تمام این کتب جنبه پژوهشی داشته و در عین حجم بودن، بسیار تخصصی و عمیق به بحث روش تحقیق پرداخته‌اند. در آنها از واژه‌ها و عبارات ثقیل علمی استفاده شده است که حقیقتاً ارزشمند و قابل تقدیر می‌باشد ولی در اغلب آنها تناسب محتوا با سن و نیازهای اولیه دانشجویان رعایت نگردیده است. نقطه قابل تامل این است که دانشجویان محترم در ابتدای ورود به مقطع تحصیلات تکمیلی آشنایی ناچیز و حداقلی از روش تحقیق دارند. از سویی حساسیت و نگرانی آنان از بابت تدوین پایان‌نامه و رساله و سایر امور پژوهشی وابسته به این درس در حد بسیار زیاد است. بنابراین می‌توان ادعا نمود که کتب روش تحقیق فوق‌الذکر وقتی بعنوان منبع درسی و کمک درسی به دانشجو معرفی می‌شوند برای آنان سنگین و دیرفهم باشد. و همین خود بر نگرانی مضاعف آنان می‌افزاید و یکی از تبعات آن چنین خواهد شد که نوشتن پایان‌نامه را غیرممکن فرض نمایند. و از همان ابتدا سعی در انجام نیابتی آن را داشته باشند.

این مطلب را مولف در طول چندترم تدریس این درس در دو دانشگاه به کرات و وضوح از دانشجویان شنیده و بصورت عینی شاهد بوده‌ام. بعلاوه در ارزیابی و تحلیل-

های خود بعنوان یک معلم مربوطه ضرورت تدوین یک کتاب آموزشی روش تحقیق ویژه دانشجویی را احساس کردم.

بنابراین کتاب پیش رو که از نوع تصنیف و با ماهیت آموزشی تدوین شده است سعی نموده است تا آسیبهای پیش گفته را برطرف نماید. از جمله ویژگی های این کتاب می توان موارد ذیل را نام برد:

- همه مطالب کتاب ماحصل تمام تجارب شخصی اینجانب در دوره های تحصیلی کارشناسی ارشد و دکتری و همچنین چکیده شرکت در بیش از ده کارگاه مربوطه است. بعلاوه ثمره بهره مندی از محضر چندین استاد خبره این درس در جلسات عمومی و خصوصی و مطالعه تعدادی کتاب روش تحقیق از دانشمندان مختلف می باشد. درضمن یافته های حضوری در جلسات متعدد دفاع از رساله و پایان نامه و شوراها و پژوهشی آن را تکمیل کرده است. وبالاخره اینکه آن نتیجه بازخوردگیری چندترم تدریس آن در کلاس هایی است که از حیث جنسیت و سن متفاوت بوده اند. که شرح ریز این موارد در قسمت ضمیمه الف و ب کتاب آمده است.

- در آن از هیچ منبع علمی بطور مستقیم بهره گیری نشده و تمام مطالب دست نوشته خود مولف است.

- این کتاب با زبانی کاملا ساده و کاربردی و در سطح دانشجویان تحصیلات تکمیلی و خاصه مقطع کارشناسی ارشد تدوین شده است.

- در آن برای همه مباحث از مثال های کاربردی استفاده شده که این خود به سرعت و تسهیل یادگیری کمک می کند.

- بخش بندی و فهرست مطالب آن براساس برنامه زمان بندی یک ترم تحصیلی و در حد دو واحد درسی تنظیم گردیده است. بطوری که هر دانشجو قادر خواهد بود آن را در طی یک ترم تحصیلی و در ۱۵ جلسه کلاسی بطور رسمی و کامل مرور نماید.

- از درج مطالب غیر ضرور و خسته کننده دانشجویی پرهیز شده است. و صرفا مطالب مورد نیاز این گروه درج گردیده است.

- ترتیب فصل بندی مطالب به گونه ای مرتب شده که به ترتیب مراحل تدوین پایان نامه از ابتدا تا انتها می باشد و لذا بر درجه کاربردی بودن آن افزوده است.

لازم به تذکر است که این مطالب قبل از چاپ در قالب کتاب پیش رو چند ترم و در دو دانشگاه بوسیله مولف تدریس گردیده است. و دانشجویان مربوطه به راحتی موفق به انجام تکالیف مربوطه شده‌اند. برخی از آنها بعدها با مراجعه به بنده صراحتاً اعلام داشته‌اند که با استفاده از همین مطالب موفق شده‌اند پایان نامه خود را بنویسند و دفاع نمایند. بنابراین این کتاب به همه علاقه‌مندان حوزه روش تحقیق و خاصه دانشجویان عزیز تقدیم می‌گردد. امیدوارم نحوه نگارش این کتاب دانشجویان گرامی را در امر پایان نامه نویسی کمک نموده و به سبب فهم ساده آن علاقه مندی مخاطبین به درس روش تحقیق را بیشتر نماید.

دلیل انتخاب عنوان فعلی برای این کتاب از آن جهت است که شاید برخی دانشجویان در ذهن خود بین روش تحقیق و پایان نامه نویسی بطور عمد یا سهو تفاوت قائل شوند. و این عنوان به آنان کمک خواهد کرد تا بدلیل تشابه اسمی علم مذکور با نیاز آنان راحت‌تر آن را انتخاب کنند.

از آنجایی که این اثر همانند سایر تالیفات علمی خالی از نقص و اشکال نیست. از خوانندگان محترم آن تقاضا دارم تا با انعکاس نقایص آن و راهنمایی‌های لازم، مولف را در غنی‌تر کردن و در عین حال کاربردی کردن آن برای چاپ‌های بعدی مساعدت نمایند.

در پایان اعلام می‌دارم که از باب حدیث معروف زکاه العلم نشره هر گونه کپی برداری از آن توسط دانشجویان از نظر مولف مجاز و بلامانع می‌باشد.

اکبر سلیمی - تابستان ۱۳۹۸

Salimo.1391@yahoo.com

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
جلسه اول - کلیات تحقیق	
۲	اهداف رفتاری
۲	تعریف تحقیق
۲	اهداف تحقیق
۳	فلسفه تحقیق
۸	روش تحقیق
۱۰	سوالات پایان جلسه
جلسه دوم - ساختار پروپوزال و پایان نامه	
۱۲	اهداف رفتاری
۱۳	ساختار پروپوزال
۱۴	ساختار پایان نامه
۱۶	سوالات پایان جلسه
جلسه سوم - مشکل شناسی و موضوع تحقیق	
۱۸	اهداف رفتاری
۱۸	گام اول - مشکل شناسی
۲۲	گام دوم - موضوع تحقیق
۲۶	سوالات پایان جلسه
جلسه چهارم - ویژگی های موضوع تحقیق	
۲۸	اهداف رفتاری
۲۸	ویژگی های موضوع
۳۶	سوالات پایان جلسه
جلسه پنجم - مسئله تحقیق و بیان مسئله	
۳۸	اهداف رفتاری
۳۸	گام سوم - مسئله تحقیق
۳۸	روش های مسئله یابی
۴۳	اهمیت بیان مسئله

۴۴	نحوه نوشتن بیان مسئله
۴۷	سوالات پایان جلسه
جلسه ششم-سوالات، اهداف و فرضیات تحقیق	
۵۰	اهداف رفتاری
۵۰	گام های چهارم و پنجم-سوالات تحقیق
۵۰	سوالات تحقیق
۵۳	اهداف تحقیق
۵۴	فرضیات تحقیق
۵۸	سوالات پایان جلسه
جلسه هفتم-اهمیت و ضرورت تحقیق	
۶۰	اهداف رفتاری
۶۰	اهمیت و ضرورت تحقیق
۶۰	ساختار نگارش اهمیت و ضرورت
۶۴	سوالات پایان جلسه
جلسه هشتم- پیشینه تحقیق	
۶۶	اهداف رفتاری
۶۶	فلسفه نوشتن پیشینه
۶۶	چگونگی استخراج پیشینه
۶۷	ساختار نگارش پیشینه
۶۷	نحوه نوشتن تحقیقات در پیشینه
۶۹	سوالات پایان جلسه
جلسه نهم-فصل دوم پایان نامه	
۷۲	اهداف رفتاری
۷۲	گام ششم و به بعد- مولفه ها، شاخص ها و گویه ها
۷۵	چارچوب نظری و مدل مفهومی
۷۶	ارجاع دهی
۷۹	سوالات پایان جلسه
جلسه دهم- نوع تحقیق، جامعه آماری، نمونه آماری و روش نمونه گیری	
۸۲	اهداف رفتاری
۸۲	انواع تحقیق

۸۵	جامعه آماری تحقیق
۸۶	روش های نمونه گیری
۹۰	سوالات پایان جلسه
جلسه یازدهم-ابزار گردآوری و تجزیه و تحلیل داده ها	
۹۲	اهداف رفتاری
۹۲	ابزار های گردآوری داده ها
۹۳	روایی و پایایی
۹۴	نحوه تجزیه و تحلیل داده ها
۹۶	سوالات پایان جلسه
جلسه دوازدهم-فصل چهارم پایان نامه	
۹۸	اهداف رفتاری
۹۸	آمار جمعیت شناسی
۹۹	آمار توصیفی
۹۹	آمار استنباطی
جلسه سیزدهم-بحث و نتیجه گیری	
۱۰۲	اهداف رفتاری
۱۰۲	اهمیت فصل پنجم
۱۰۲	نحوه نگارش فصل پنجم
۱۰۲	مقدمه
۱۰۵	بحث
۱۰۶	نتیجه گیری
۱۰۸	سوالات پایان جلسه
جلسه چهاردهم-پیشنهاد های تحقیق	
۱۱۰	اهداف رفتاری
۱۱۰	پیشنهاد های کاربردی
۱۱۲	پیشنهاد های پژوهشی
۱۱۲	محدودیت ها
۱۱۳	سوالات پایان جلسه
جلسه پانزدهم-استخراج مقاله از پایان نامه	
۱۱۶	اهداف رفتاری

۱۱۶

۱۱۷

ساختار مقاله

نحوه استخراج مقاله

جلسه اول

کلیات تحقیق

هدف‌های رفتاری

در این قسمت از دانشجویان محترم انتظار می‌رود تا با مفاهیمی از قبیل: پژوهش، فلسفه آن و روش انجام پژوهش بصورت عملی آشنا شوند و انگیزه آنان در اجرای تحقیقات بیش از گذشته شود.

تحقیق

- ۱- از نظر لغوی طبق ادبیات عرب و باب تفعیل، ریشه آن کلمه حق و به معنای چیزی را روشن کردن، حق را دریافتن و فهمیدن است.
- ۲- از نظر اصطلاحی: مجموعه اصول، روشها و تدابیری که برای کشف حقیقت و دوری از خطا و بطلان کاربرد دارد نامیده می‌شود.

پژوهش: در واقع انتخاب یک مشکل و معضل عمومی یا خصوصی، تبدیل آن به زبان علمی و صورت بندی آن در قالب یک مسئله علمی، بررسی و مطالعه آن با استفاده از روش‌های علمی، نیل به شناخت علمی درباره علل و روابط مرتبط با مسئله مورد نظر و در نهایت برگرداندن آن از زبان علمی به زبان عامیانه به منظور ارائه راه حل‌ها که در واقع ارکان وظایف یک پژوهشگر را تشکیل می‌دهند است.

هدف از انجام تحقیق

انسان عاقل از انجام هر کاری هدفی خاص دارد. بنابراین محققین بعنوان برترین‌های حوزه عقل و علم در جهان، بدیهی است که تحقیق را بدون داشتن هدف و یا اهداف ویژه‌ای شروع و یا دنبال نمی‌نمایند.

می‌توان اهداف تحقیق را بشرح ذیل مطرح نمود:

الف- اهداف نظری

- ۱- ارزیابی نظریه‌ها و دانش موجود در حوزه‌های مکانی و زمانی مختلف
- ۲- تولید و ارائه نظریه جدید

ب- اهداف عملی

- ۱- کشف راهکارهای اصولی، منطقی و علمی برای حل مسائل و مشکلات موجود در سطوح فردی، سازمانی، ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی.

۲- استخراج روش‌های توسعه و پیشرفت در حوزه‌های مختلف انسانی و صنعتی متناسب با نیاز افراد و جوامع مختلف.

فلسفه انجام تحقیق

منظور از فلسفه، چرایی انجام کار تحقیق است. بدین معنا که چرا ما باید تحقیق را انجام دهیم؟ طبیعی است که پاسخ‌های بسیاری برای این سوال می‌توان تهیه نمود. لیکن از جهت کسب آمادگی ذهنی دانشجویان محترم در زیر به چند مورد اشاره می‌شود.

(۱) بحث I-R-D

سه حرف I&R&D که مخفف واژه‌های information- research- Developه هستند در یک فرآیند و بدنبال همدیگر قرار دارند. یعنی هر توسعه‌ای در بستر تحقیق و هر تحقیقی در بستر اطلاعات ممکن می‌گردد.

توسعه که مرحله سوم آن است به معنی حرکت از وضع نامطلوب به سوی وضع مطلوب است. البته توسعه می‌تواند ابعاد و مصادیق گوناگونی داشته باشد و در نهایت هدف همه توسعه‌ها، توسعه و رشد انسان است. آن هم رشد الی الله. تا هدف خلقت محقق گردد. اینک برای فهم بهتر موضوع توجه شما را به مثال ذیل جلب می‌نماییم.

بطور عموم در سطح جهان کشورها به سه دسته توسعه یافته، در حال توسعه و توسعه نیافته یا عقب نگهداشته شده تقسیم بندی شده‌اند. ممکن است برای بسیاری دلیل این دسته بندی مشخص نبوده و محل سوال باشد. در اینجا با استفاده از همین فرمول پاسخ این ابهام اعلام می‌شود.

- در کشورهای توسعه نیافته فرمول مذکور بصورت $I < R < D$ است. بدین معنا توسعه که مبنای تصمیم گیری است در این کشورها خیلی زیاد است. لیکن آن تصمیم‌ها پشتوانه تحقیقی لازم را ندارد. بنابراین این تصمیمات جامعه پسند، منطقی و علمی نیست و به همین دلیل پس از مدتی که از اجرای آن تصمیم می‌گذرد انتظارات مورد نظر آنان برآورده نشده و مجدداً شروع به تصمیم گیری می‌کنند. البته تصمیم گیری‌ها نیز از همان نوع اول بوده و باز که آن را به اجرا می‌گذارند، باز هم به ناکارآمدی آن پی می‌برند و روند به همین صورت ادامه می‌یابد. که در اصطلاح عام به آن روش آزمون و خطا گویند. یعنی در ابتدا

بدون انجام تحقیقات لازم و کافی و فقط به استناد نظر شخصی فرد یا افرادی خاص و یا براساس پیش قضاوتها و فرض های ذهنی و سنتی خود یا براساس تحقیقات اندک و ناقص، سریع تصمیم می گیرند. و بعد که خواسته آنان محقق نشد افسوس خورده، ایکاش ایکاش می گویند و تأسف می خورند. بنابراین با صرف هزینه های مستمر و گزاف، پیشرفتی عاید آنان نمی شود. و آنها نسبت به گذشته خود نه اینکه پیشرفت نکرده اند بلکه از باب مصرف منابع، پسرفت نیز داشته اند. و این خود به معنای عقب افتادگی است. همین مشکل برای تحقیقات آنها وجود دارد. یعنی تحقیقات آنها علاوه بر اینکه کم است، پایه قوی اطلاعاتی هم ندارد. و تحقیقات آنها براساس داده های ضعیف صورت می گیرد و به همین دلیل اینگونه تحقیقات خروجی و نتیجه مورد نظر را تامین نمی کند و در مجموع کار این چرخه بکلی معیوب است.

- در کشورهای در حال توسعه فرمول بصورت $I=R=D$ است و بطور معمول هر سه گزینه آنها با هم برابر است. به عبارتی متناسب با اطلاعات موجود خود تحقیق می کنند. و در مرحله بعد فقط براساس همان تحقیقات کم نیز تصمیم می گیرند. بنابراین چون تحقیقات آنان مساوی و متناسب با اطلاعاتشان است. این است که نتیجه بهتری نصیب آنها می شود و به همین ترتیب و به استناد تحقیقات بهتر، تصمیماتی منطقی تری اتخاذ می کنند و در نهایت حرکت آنها در جهت پیشرفت هر چند کند ولی ادامه دارد. و درصد آزمون و خطای آنها کمتر از دسته قبلی است.

- در کشورهای توسعه یافته فرمول به شکل $I>R>D$ و دقیقاً برعکس آنچه در کشورهای سنتی دیده شد می باشد. یعنی پس از کسب اطلاعات زیاد یک تحقیق انجام می دهند. و شاید بتوان گفت با انجام چند تحقیق، یک تصمیم می گیرند. و چون در تحقیقات متعدد و کیفی پیرامون یک موضوع، ابعاد گوناگون آن را بدقت دریافته و به گنه مسایل و موارد پی می برند یقیناً تصمیم برخاسته از این تحقیقات کامل و جامع هدف آنان را محقق خواهد کرد. بنابراین نه افسوس خوردن و صرف منابع بصورت بیهوده وجود دارد و هم موتور توسعه آنان با سرعت و روندی منطقی به حرکت خود ادامه می دهد و کشور توسعه یافته لقب می گیرند.

عین همین مثال در سایر سطوح فردی، خانوادگی، قومی - قبیله ای، سازمانی و غیره و در حوزه های گوناگون فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و سایر قابل تعریف و اجرا است.

بنابراین اگر ادعای و یا آرزوی توسعه یافتگی در هر یک از سطوح و یا حوزه های مذکور را وجو دارد باید تحقیقات زیادی انجام شود. و همه باید در آن سهیم و شریک باشند. و هر کدام از شما دانشجویان گرامی باید یکی از این محققین باشید.

(۲) نتیجه تحقیق علم است و علم تولید قدرت است و این قدرت شامل: قدرت پیش بینی امور، قدرت رفع مشکلات، تصمیم گیری مناسب و به موقع و قدرت به اطاعت در آوردن پدیده ها می باشد. امام علی(ع) می فرماید: علم قدرت است هر کس به آن دست یابد حاکم می شود و هر کس از آن محروم شود بر او حکومت خواهد شد.

قدرت ناشی از علم می تواند به انحاء مختلفی قابل درک ، محسوس و ملموس باشد که در زیر به برخی اشاره می شود:

- بزرگانی که قدرت پیشگویی و پیش بینی برخی موارد را داشته و دارند قدرت آنان برخاسته از علم آنان بوده است.

- کشورها و حکومتهایی که ادعای سلطه بر دیگر ملل جهان را دارند تمام یا بخشی از این ادعایشان به پشتوانه قدرت علمی آنان است.

- منزلت و جایگاهی که دانشمندان و علما نزد حکومتها و مردم و جامعه دارند نشأت گرفته از قدرت علمی آنان است.

- میزان تاثیرگذاری که نخبگان جامعه در مدیریت حوادث و پدیده های جامعه دارند ارتباط مستقیم به قدرت علمی آنان دارد.

- و شاید اینکه قرآن می فرماید: "انما یخشی ا...من عباده العلما" منظور قدرت علمی و درک درست آنان از خداوند و امور هستی باشد.

و در مجموع علم و قدرت ناشی از آن هم بصورت مستقیم وهم غیر مستقیم تولید ثروت می نماید. که این خود نوعی دیگر از قدرت زایی علم است.

بنابراین چنانچه طالب قدرت سالم و درعین حال سودمند هستید که بطور قطع هستید باید هر چه بیشتر و بیشتر تحقیق کنید.

۳) اقتناع سازی در مقابل اجبار و زور

امروزه به طرق زیادی ثابت گردیده که روش های تربیتی و آموزشی اجباری به معنای عام آن در تمام حوزه ها و در تمام سطوح کارساز نبوده و اهداف را محقق نمی نماید. و راه و روش درست به اقرار جمیع دست اندرکاران، اقتناع سازی و توجیه درست مخاطبین است. با اقتناع سازی، مخاطبین با انگیزه تمام، خود مایل و داوطلب انجام خواسته کارفرما و رییس خواهد شد. از سویی مهمترین پیش شرط توجیه و اقتناع سازی افراد داشتن علم لازم در حوزه مورد بحث است. مواردی از قبیل تمکین در برابر نظر مشاور، متخصص، مجتهد و استاد نمونه هایی از این اقتناع شونده گی هستند. و این علم با همه توانایی هایش از جمله قدرت اقتناع سازی اش از تحقیق بدست می آید. با انجام تحقیق انسان پیش کنشی می شود، گیرنده هایش قوی می گردد و در واقع آینده نگر می شود. علم فرصت تصمیم گیری برای فرد ایجاد می کند، در قبال محرک ها امکان پاسخ منطقی و معقولانه و انتخاب شده می دهد. نه اینکه بطور غریزی مثل حیوان فقط عکس العمل نشان دهد. بنابراین اگر مایل به راهیابی به این مرحله و مقام هستید لازم است خود را با تحقیق هر بیشتر مانوس کنید.

۴) **موقعیت دانشمندان:** در قدیم علما در دربار پادشاهان بودند و از کار بر روی جزئیات ابا داشتند. آنان از جامعه و مردم دوری می کردند. ولی امروزه دانشمندان در پایین ترین سطح قرار می گیرند و روی جزئی ترین مسائل در آزمایشگاهها کار می کنند. بنابراین امروزه تحقیق کردن یک ارزش جهانی محسوب می گردد و محقق بودن یک افتخار است. و اینکه توفیق داشته باشید در این راه وارد شوید از نعمت های بسیار خوب خداوند خواهد بود. بعلاوه دو نوع مذکور را می توان چنین تعریف کرد:

الف- دانشمند عالم: فردی است که به روش تحقیق آشنا هست، دانش کم ولی منظم دارد، مسئله و سوال بیشتری دارد. اعتراف به مسئله و مشکل می نماید، کم و بجا حرف می زند. و همین است که یکی از دانشمندان معروف که به احتمال قوی ابوریحان بوده است چنین گفته است:

که بدانم همی که نادانم

تا بدانجا رسید دانش من

یا انیشتین گفته است: قدرت عالم به تعداد مجهولات اوست.

ب- دانشمند عامی: فردی است که به روش تحقیق آشنا نیست، زیاد و از هر حوزه ای حرف می زند، مسئله و سوال زیادی ندارد. اعتراف به مسئله و مشکل نمی کند، دانش او پایه و اساس علمی ندارد، زود تصمیم می گیرد و زود هم اجرا می کند و بعد متوجه اشتباه خود می گردد.

عالم و عامی در ارتباط دادن علت و معلول برعکس هم نظر می دهند. مانند ضرب المثل جغد و خرابه است که عالم وجود خرابه را دلیل حضور جغد در آن می داند. ولی عامی مدعی است هر جا جغد بنشیند تبدیل به خرابه می شود. نتیجه اینکه هر دانشجو و دانشمندی باید سعی کند تا دانشمند عالم باشد و از عوام گرایی دوری کند. و اسباب آن انجام تحقیقات کردن است.

(۵) اهمیت شناخت برای انسان: یکی از اهداف اصلی خلقت انسان به استناد مبانی شرعی، شناخت پدیده های طبیعت و به دنبال آن شناخت خود و بالاخره شناخت خداوند است. و قطعاً جامعه دانشجویی و علمی نیز از این قانون مستثنی نیستند. البته راههای شناخت دو گونه است:

الف- از طریق حواس پنجگانه که راههای شناخت ظاهری انسان است. و برخی مواقع انسان از طریق آنها فریب می خورد. مانند همان مثل معروف دست کشیدن چند نفر بر اندام یک فیل و برداشت هر کدام از آن. لذا این روش کامل و کافی نیست.

ب- از طریق روش تحقیق: که معمولاً درصد خطای آن بسیار کم است. و بهتر است که انسان از این طریق برای شناخت پدیده های طبیعت اقدام نماید. تا زودتر و بهتر به نتیجه مطلوب دست پیدا کند. و اینکه خداوند در قرآن کریم می فرماید: "....انما یخشی الله من عباده العلماء یعنی از میان بندگان خدا تنها دانشمندان از او می ترسند" (فاطر/۲۸) یک تفسیر و توجیه این موضوع می تواند چنین باشد که چون افراد عالم با تحقیق به شناخت خدا نایل می شوند قطعاً درجه ایمان و در نهایت خشیت آنها در مقابل خدا بیشتر از دیگران است. و چه توفیقی از این بالاتر که برای هر کدام از ما چنین فرصتی فراهم گردد. تا ضمن

انجام تکالیف ظاهری و دنیوی خود به وظیفه اصلی خلقت خود که شناخت خداوند است نیز نایل گردیم.

جالب اینکه برای این منظور طبق آیات قرآن انسان در بدو خلقت طوری آفریده می شود که هیچ چیز نمی داند. یعنی تعداد مجهولات او زیاد است. از سویی در طول زندگی دنیوی مشکلات عدیده زیادی در مقاطع و حوزه‌های گوناگون برای او بوجود می آید. از طرف دیگر خداوند همه چیز را مسخر انسان قرار داده است. بعبارتی هم مسئله و مشکل برای انسان در نظر گرفته شده و هم ابزار کار برای او مهیا شده است. بنابراین بنظر می رسد راه بهتر شناخت پدیده های عالم هستی از طریق روش تحقیق ممکن است.

سوال:

چرا دین مبین اسلام انسان‌ها را به تفکر کردن زیاد سفارش کرده است؟

اینک که تقریباً اهمیت تحقیق علمی مشخص گردید جا دارد تا روش انجام تحقیق نیز بیان گردد.

روش تحقیق

برای روش تحقیق تعاریف مختلفی می توان ذکر از جمله آن:

- ۱) فرآیند جستجوی منظم برای مشخص کردن یک واقعیت نامعین.
- ۲) بررسی نظام یافته، کنترل شده، تجربی و انتقادی درباره پدیده های طبیعی که روابط احتمالی بین آنها بوسیله نظریه فرضیه هدایت می شود. در این تعریف:
 - نظام مند یعنی بر اساس قواعد از پیش تعیین شده و منظم کار را به انجام رساندن.
 - کنترل شده یعنی کنترل متغیرها و کنترل تأثیر و تأثر بین متغیرهای تحقیق.
 - تجربی به معنی اینکه اقدامات باید مبتنی بر روشهای عینی و ملموس و قابل اجرا باشد.
 - انتقادی نیز به معنای به نقد کشیدن تحقیقات قبلی است که نتیجه آن افزایش علم است.
 - منظور از پدیده طبیعی، پدیده قابل مشاهده و اندازه گرفتنی است.
 - و فرضیه آنست که روابط بین پدیده ها بصورت احتمالی بیان شود.

لذا دانستن و رعایت اصول، روشها و تدابیر در روش تحقیق مهم است. برای درک بهتر توجه شما را به مثال زیر معطوف می‌داریم:

علیرغم وجود مصالح ساختمانی مختلف در یک محل، اگر یک معمار و مهندس وجود نداشته باشد. یا آن معمار از یک سری روش‌ها و اصول خاص ساختمان‌سازی استفاده نکند قطع به یقین ساختمانی ساخته نخواهد شد. و صرف وجود مصالح دلیل وجود یک ساختمان نمی‌باشد. بنابراین گرچه بسیاری از داده‌ها در جامعه و نزد افراد موجود است. ولی مهم هنر و مهارت روش تحقیقی است که باید از آنها ساختمان تحقیق را بسازد که کمتر یافت می‌شود.

معمولاً می‌توان ادعا کرد که ما در حوزه تحقیق دو مشکل وجود داریم:

-گاهی اوقات محقق وجود دارد و مشتاق انجام تحقیق است ولی جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها برایش سخت و یا غیرممکن است. بنابراین تحقیق به سرانجام نمی‌رسد و یا با تاخیر و هزینه زیادی به انجام می‌رسد. مثلاً فردی محقق آمادگی انجام تحقیق بر روی موضوع با عنوان عوامل موثر بر طلاق زوجین را دارد لیکن بدلیل اینکه طلاق در آن جامعه سابقه و تعریف فرهنگی مثبتی ندارد دستیابی به داده‌های آن از طریق زوجین مطلقه - که واقعی‌ترین روش کسب عوامل است - بندرت بدست می‌آید.

-گاهی اوقات داده‌ها به وفور وجود دارند ولی یا محقق وجود ندارد و یا شرایط و الزامات انجام تحقیق فراهم نیست. بعنوان مثال سازمان‌هایی مثل پلیس و یا افرادی مانند وکلا یا طبیبان به سبب ماهیت کاری خود داده‌های متنوع و زیادی در اختیار دارند لیکن به دلایلی از آنها استفاده لازم تحقیقاتی نمی‌شود. و این خود نوعی ضرر و هدر دادن منابع است.

سوالات پایان جلسه

- ۱- تحقیق را تعریف نمایید.
- ۲- فلسفه انجام تحقیق را از چهار منظر مختلف توضیح دهید.
- ۳- رابطه تحقیق با تعالی معنوی انسان را بنویسید.
- ۴- هدف از انجام تحقیق چیست.
- ۵- روش تحقیق را نوشته و توضیح دهید.

جلسه دوم

ساختار طرح تحقیق و

پایان نامه